

(i) Printed Pages : 7

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

1	0	8	6	1
---	---	---	---	---

Exam. Code :

5	0	0	3
---	---	---	---

**Bachelor of Arts (FYUP) 3rd Semester
(2125)**

PUBLIC ADMINISTRATION (In all Mediums)

Paper : Public Personnel Administration

(With Special Reference to India)

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 90

Note :— Attempt **FIVE** questions in all. Question No. **1** is compulsory. Attempt the rest of the **FOUR** questions selecting at least **ONE** question from each Unit. Each question carries **18** marks.

1. Attempt **NINE** parts within **25-30** words. Each question will carry **2** marks.

(i) Write any two objectives of Personnel Administration.

(ii) What do you understand by Bureaucracy?

(iii) How are civil services classified in India?

(iv) Mention two shortcomings in the recruitment system of higher civil services in India.

- (v) Write briefly on two methods of external recruitment.
- (vi) State the composition of SPSC.
- (vii) What do you understand by On-the-Job training and Off-the-Job training?
- (viii) How is discipline maintained among employees in government organisations?
- (ix) What is meant by conduct in public services?
- (x) What are the effects of low morale?
- (xi) Write two advantages of administrative tribunals.
- (xii) Compare administrative tribunals with ordinary courts of law. 9×2=18

UNIT—I

2. Discuss the meaning and significance of Personnel Administration in modern times. 18
3. What do you understand by Civil Services? Discuss the features and role of Civil Services in India. 18

UNIT—II

4. Describe the different types of recruitment along with the advantages and disadvantages of each type. 18
5. Discuss the composition, functions, and role of UPSC. 18

UNIT—III

6. Discuss the meaning, types, and methods of training. 18
7. Explain the meaning of Promotion. Discuss the significance and principles of promotion. 18

UNIT—IV

8. Explain the meaning and importance of morale in an organisation. Discuss the major causes of low morale among employees. Suggest effective measures to maintain high morale among employees. 18
9. Define Corruption. Explain the causes of corruption. Suggest remedies to eradicate corruption in administration. 18

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न संख्या 1 अनिवार्य है। शेष चार प्रश्नों के उत्तर प्रत्येक यूनिट में से कम से कम एक प्रश्न चुनकर दीजिए। प्रत्येक प्रश्न 18 अंकों का है।

1. नौ भागों के उत्तर 25-30 शब्दों में दीजिए। प्रत्येक प्रश्न 2 अंकों का होगा।
 - (i) कार्मिक प्रशासन के कोई दो उद्देश्य लिखिए।
 - (ii) नौकरशाही से आप क्या समझते हैं?
 - (iii) भारत में सिविल सेवाओं का वर्गीकरण कैसे किया जाता है?
 - (iv) भारत में उच्च सिविल सेवाओं की भर्ती प्रणाली की दो कमियों का उल्लेख कीजिए।

- (v) बाह्य भर्ती की दो विधियों पर संक्षेप में लिखिए।
- (vi) राज्य लोक सेवा आयोग की संरचना बताइए।
- (vii) कार्यस्थल पर प्रशिक्षण और कार्यस्थल से बाहर प्रशिक्षण से आप क्या समझते हैं?
- (viii) सरकारी संगठनों में कर्मचारियों के बीच अनुशासन कैसे बनाए रखा जाता है?
- (ix) लोक सेवाओं में आचरण से क्या तात्पर्य है?
- (x) निम्न मनोबल के क्या प्रभाव होते हैं?
- (xi) प्रशासनिक न्यायाधिकरणों के दो लाभ लिखिए।
- (xii) प्रशासनिक न्यायाधिकरणों की तुलना सामान्य न्यायालयों से कीजिए। 9×2=18

यूनिट—I

2. आधुनिक समय में कार्मिक प्रशासन के अर्थ और महत्व पर चर्चा कीजिए। 18
3. सिविल सेवा से आप क्या समझते हैं? भारत में सिविल सेवा की विशेषताओं और भूमिका पर चर्चा कीजिए। 18

यूनिट—II

4. भर्ती के विभिन्न प्रकारों का वर्णन कीजिए और प्रत्येक प्रकार के लाभ और हानियों का वर्णन कीजिए। 18
5. यूपीएससी की संरचना, कार्यों और भूमिका पर चर्चा कीजिए। 18

ਯੂਨਿਟ—III

6. ਪ੍ਰਸ਼ਿਕਸ਼ਣ ਕੇ ਅਰਥ, ਪ੍ਰਕਾਰ ਔਰ ਵਿਧਿਯੋਂ ਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਜਿਏ। 18
7. ਪਦੋਨਨਤਿ ਕਾ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਜਿਏ। ਪਦੋਨਨਤਿ ਕੇ ਮਹਤਵ ਔਰ ਸਿਦ੍ਧਾਂਤੋਂ ਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਜਿਏ। 18

ਯੂਨਿਟ—IV

8. ਕਿਸੀ ਸੰਗਠਨ ਮੇਂ ਮਨੋਬਲ ਕੇ ਅਰਥ ਔਰ ਮਹਤਵ ਕੀ ਵਯਾਖਯਾ ਕੀਜਿਏ। ਕਰਮਚਾਰਿਯੋਂ ਕੇ ਮਨੋਬਲ ਮੇਂ ਗਿਰਾਵਟ ਕੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਕਾਰਣੋਂ ਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਜਿਏ। ਕਰਮਚਾਰਿਯੋਂ ਕਾ ਮਨੋਬਲ ਊੱਚਾ ਬਨਾਏ ਰਖਨੇ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਵੀ ਉਪਾਯ ਸੁਝਾਏ। 18
9. ਖ਼ਠਾਚਾਰ ਕੋ ਪਰਿਮਾਥਿਤ ਕੀਜਿਏ। ਖ਼ਠਾਚਾਰ ਕੇ ਕਾਰਣੋਂ ਕੀ ਵਯਾਖਯਾ ਕੀਜਿਏ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਮੇਂ ਖ਼ਠਾਚਾਰ ਉਨਮੂਲਨ ਕੇ ਉਪਾਯ ਸੁਝਾਏ। 18

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :- ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣ ਕੇ ਬਾਕੀ ਚਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 18 ਅੰਕ ਹਨ।

1. ਨੌਂ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ 25-30 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 2 ਅੰਕ ਹੋਣਗੇ :
 - (i) ਪਰਸੋਨਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਕੋਈ ਵੀ ਦੋ ਉਦੇਸ਼ ਲਿਖੋ।
 - (ii) ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?
 - (iii) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸ਼੍ਰੈਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

- (iv) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਦੋ ਕਮੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰੋ।
- (v) ਬਾਹਰੀ ਭਰਤੀ ਦੇ ਦੋ ਤਰੀਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।
- (vi) SPSC ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੱਸੋ।
- (vii) ਨੌਕਰੀ ਦੌਰਾਨ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਿਖਲਾਈ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?
- (viii) ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?
- (ix) ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਚਰਣ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- (x) ਘੱਟ ਮਨੋਬਲ ਦੇ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਨ ?
- (xi) ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੇ ਦੋ ਫਾਇਦੇ ਲਿਖੋ।
- (xii) ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਆਮ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨਾਲ ਕਰੋ।

9×2=18

ਯੂਨਿਟ—1

2. ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪਰਸੋਨਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
18
3. ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ? ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
18

ਯੂਨਿਟ—II

4. ਹਰੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਫਾਇਦਿਆਂ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਭਰਤੀ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। 18
5. UPSC ਦੀ ਰਚਨਾ, ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ—III

6. ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਅਰਥ, ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18
7. ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਅਰਥ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ—IV

8. ਕਿਸੇ ਸੰਗਠਨ ਵਿੱਚ ਮਨੋਬਲ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ। ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਮਨੋਬਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਮਨੋਬਲ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਉਪਾਅ ਸੁਝਾਓ। 18
9. ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਾਅ ਸੁਝਾਓ। 18